

BATI RESİM SANATINDA TÜFEK

Burhan YILMAZ

Düzce Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-7019-3595>

burhanyilmaz12@gmail.com

ÖZ

Bu makalede, klasik batı resim sanatında öne çıkan eserlerdeki tüfek imgesi merkeze alınmıştır. Bu konuda öne çıkan en önemli eserler seçilmiş, konuya bu eserler üzerinden yaklaşım geliştirilmiştir. Konu itibarıyla ateşli silahların gelişimine kısa bir bakış gerçekleştirilmiş, tüfeklerin tarihi ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Böylece batı resim sanatında ateşli silahların görülmesi, öncelikle tarihsel anlamda ele alınmıştır. Bu eserler hakkındaki genel bilgiler derlenip, eserlerde yer alan tüfeklerin türleri incelenmiştir. Bu eserlerde yer alan silah imgelerinin muhtemel anlamları deşifre edilmeye çalışılmıştır. Silahlar, savaş konulu resimlerde başta olmak üzere devrim-toplumsal olaylar, av ve asker portreleri gibi konuların işlendiği resimlerde görülmektedir. Buradan hareketle silahların şiddet, savaş, güç, tehlike, başkaldırı, askerlik gibi çeşitli görünür anlamlarının yanında erkeklik, erk-iktidar, zenginlik gibi anlamlarının bir araştırılması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Batı Resim Sanatının dört büyük sanatçısının birer eseri ateşli silahlar açısından merkeze alınmıştır. Ele alınan eserler sırasıyla Rembrandt'ın Gece Devriyesi, Gainsboroughs'un Mr. And Mrs. Andrews, Goya'nın 3 Mayıs 1808 adlı resmi ve Delacroix'nın Halka Liderlik Eden Özgürlük adlı resmidir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, resim, sanat tarihi, silah, tüfek

RIFLE IN THE WESTERN PAINTING ART

ABSTRACT

In this article, the image of the rifle in the works which prominent in the classical western art is the focus. The most prominent artworks on this subject were selected and the approach was developed based on these artworks. A brief overview of the development of firearms has been realized, information about the history of rifle has been transferred. Thus, the appearance of firearms in the western painting has been primarily dealt with historically. General information about these works was compiled and the types of rifles in the works were examined. The possible meanings of the weapon images in these works have been tried to be deciphered. Weapons are seen in paintings on topics such as revolutionary-social events, hunting, and military portraits, especially in war-related paintings. From here, an investigation of the meanings such as masculinity, power, wealth, as well as various visible meanings of weapons such as violence, war, power, danger, rebellion and military service has been realized. In this work, one work of the each four great artists of the Western Painting was taken to the center in terms of firearms. These works are Rembrandt's Night Watch, Gainsborough's Mr. And Mrs. Andrews, Goya's May 3, 1808 and Delacroix's painting titled Liberty Leading the People

Keywords: Art, painting, arthistory, weapon, rifle

GİRİŞ

Resim sanatı tarihinde savaş, av, kavga, isyan gibi temaların sıklıkla işlendiği görülmektedir. Bu konuların eserlerde işlenişinde çok çeşitli türden silahların resmini görmek mümkündür. Lascaoux mağara resimlerinde bile en önemli öğelerden birisi o dönemin silahlarının- mızrak, ok ve yayların resimleri olduğu gözlemlenebilir (Resim 1). O dönemden bugüne sanat tarihi içerisinde birçok şekilde ve çeşitlilikte kılıçlar, bıçaklar, oklar, yaylar, mızraklar, zırhlar ve başka türden savaş aletleri birçok eserin içerisinde çeşitli anlamların kurulması amacıyla yer almıştır. Buradan hareketle basit yaylardan tüfeklere dek silahların gelişimi sanat tarihi dizgesi içerisinde gözlemlenebilir. Lascaoux mağara resimleri, Mısır resimleri, Anadolu'daki Hitit rölyefleri, Antik Yunan Resimleri (kırmızı ve siyah figürlü vazo resimleri) Orta çağ resimleri, Rönesans, Barok ve Modern dönemlerin sanatında silah resimlerine bakarak silahların bir tarihi gelişimi kronolojisi bile yapılabilir. Bu izlek bir anlamda

615

Submit Date: 07.05.2018, Acceptance Date: 15.08.2018, DOI NO: 10.7456/10804100/003

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Theodor Adorno'nun (2007:12) 'sapandan bombaya' götüren tarih düşüncesinin bir görünümünü sunacak şekildedir. Bu izleğin görünürlüğünü mümkün kılan olgulardan biri de sanatın hafıza-hatırlama-saklama edimleri üzerinden tarihle kurulan ilişkidir.

Sanat eserinin değerli olmasının nedenlerinden biri de eserin geçmiş (eserin üretilmiş olduğu zaman) hakkında söylediği şeylerdir. Bu durum eserin tarihselliği veya eserin tarihsel okumaya açık olan yönü anlamında düşünülebilir. Bu, sanat eserinin hatırlama ve hafıza olarak işlevine işaret etmektedir. Sanat eserinin tarihselliği, eserin içeriğinde yer alan bilgiden kaynaklanır, sanatın hafıza ile olan yönü işte bu bilginin kuracağı ilişkilerle oluşturulur (Botton ve Armstrong, 2013:70).

Bir olay, bir kişi, bir nesne, bir mekân ve daha birçok şey geçmişin anlatıları arasından sanat eserleri aracılığıyla görünür kılınmıştır. Sanatın bu yönünü Deleuze ve Guattari sanatın saklayıcılığı olarak nitelendirmektedir, sanat gerçeği gelecekte ona bakanların görmesi için saklar. Deleuze ve Guattari'nin sözlerinde olduğu gibi sanat eserinde yer alan bir konu, onu üreten sanatçıdan varlık anlamında bağımsız olarak, bütün fiziksel, duyuşsal ve duygusal halleriyle zaman içerisinde donmuş gibidir: "Genç kız bundan beş bin yıl önce verdiği pozunu korur, edası da artık onu yapıtlaştırana bağlı değildir" (Deleuze ve Guattari, 2001:146). Sanatın bu saklayıcı ve aktarıcı yönü, bu makaledeki temel bir konuyu mümkün kılmaktadır. Resim sanatı, bu anlamda figürlerin, mekânların ve nesnelerin (eşyaların) malzemen ve sanatçıdan bağımsız olarak tarih içinde yüzüp günümüze geldikleri bir alan olarak ele alınabilir. Öyle ki figürler, mekânlar ve nesnelere belge niteliğiyle bilgiyi okuyana sunmak için saklar. Bir resimde yer alan o nesne; bir eşya, bir vazo, bir kıyafet parçası, bir kılıç, bir mızrak, bir tüfek resmedildiği dönemin genel bilgisini aktarır. Aslında bu düşüncenin temeli insanın nesne-eşya ile olan sıkı-ayrılmaz ilişkisinde bulunmaktadır: "Eşyanın, insan çevresinin temel bir ögesi haline gelmesi, insanı, eşyalı dünyasında, yani eşyalarıyla birlikte ele almayı gerektirmektedir" (Bilgin, 1983:18).

Resim 1. Lascaux Mağara Resmi. M.Ö. 20 Bin.

Resim sanatında yer alan ateşli silah resimlerinin incelenmesinde öncelikle sanatın bu tarihi ve gerçeklik-belge yönü üzerinden bir yaklaşım geliştirmek gereklidir. Resimlerde yer alan ateşli silahlar -tüfekler ve tabancalar- gerçek birer nesne göstergesi olarak, resimlerin yapıldığı dönemin niteliklerini işaret etmektedir. Bu makalede özellikle sanat tarihinde önemli bir şekilde yer etmiş konusu itibariyle içinde ateşli silahların bulunduğu eserler ele alınmaktadır. Yani, araştırmamızın sınırı ateşli silahların yer aldığı Batı Resim Sanatı içerisinde görülen önemli eserler ile oluşturulmuştur. Burada ateşli silahlardan bahsederken top vb. silahlardan ve Leonardo Da Vinci'nin tasarladığı çoklu top, hareketli top (tank) (www.italian-renaissance-art.com) gibi ağır silahlar tercih edilmemiştir. Özellikle resim sanatında görülen tüfekler ele alınmıştır. Tüfeklerin Avrupa'da resim sanatında görülmeye başlanması

tabii ki tarihsel bir dönem olarak ateşli silahların Avrupa'ya geçişinden sonraki dönemlerin işaretini vermektedir.

Silahın tanımı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "savunmak ve saldırmak amaçlı kullanılan nesne, etken araç" olarak yer alırken, ateşli silah ise "patlayıcı madde aracı ile mermi atan top, tüfek vb. silah" olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr). Bu durumda ateşli silahlar denilince barutun patlayıcı gücü ile bir namludan mermi atabilen top, tüfek ve tabanca gibi barutlu silahlar sıralanmaktadır. Ateşli silahlar Çin'de yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Ateşli silahlar genel olarak 1300'lü yıllarda Araplara, Türklere ve Avrupa'ya geçmiştir (Chase, 2008:2). Bu makalede ateşli silahlar denilince top dışındaki tabanca ve tüfekler işaret edilmektedir. Çünkü ele alınan sanat eserlerinde görünen ateşli silahlar sadece tüfek ve tabanca şeklindedir. Makalede silah resimleri açısından ele alınan eserler, Rembrandt van Rijn'in 1642 tarihli Gece Devriyesi, Thomas Gainsboroughs'un 1750 tarihli Bay ve Bayan Andrews, Francisco Goya'nın 1814-15 tarihli 3 Mayıs 1808 ve Eguene Delacroix'nın 1830 tarihli Halka Liderlik Eden Özgürlük'ü şeklinde sıralanmaktadır.

Eserlerin incelemesine geçmeden önce tüfeğin Avrupa'da ortaya çıkışına tarihsel açıdan yaklaşmakta fayda vardır. Avrupa'da ateşli silahların tarihine bakıldığında, Jared Diamond'un Tüfek Mikrop Çelik adlı kitabında icatların yaygınlaşması ve taşınması konusunda ateşli silahların nasıl İngiltere'ye geçtiğini anlattığı kısım oldukça açıklayıcıdır:

"MS. 1340'ta ateşli silahların çoğu henüz Avrupa'da bilinmezken İngiltere'nin Derby Kontu ile Salisbury Kontu, Tarifa Savaşı sırasında bir rastlantı sonucu İspanyadaydılar, o savaşta Araplar İspanyollara karşı top kullanmışlardı. Gördüklerinden etkilenen kontlar topu İngiliz ordusuna tanıttılar, ordu hemen benimsedi ve altı yıl sonra Crecy savaşında Fransızlara karşı kullandı" (Diamond, 2010:320).

Burada görüldüğü üzere Batı Avrupa'ya geçen ilk ateşli silahlar barutla çalışan toplardır. Avrupalı birçok konuda olduğu gibi başka bir icadı alıp, işleme, geliştirme konusundaki titiz ve ısrarcı tutumunu silah konusunda da sürdürmüştür. Sadece top ve el topu geliştirilerek tabanca ve tüfeklerin ortaya çıkması sağlanmıştır (Chase, 2008).

Resim 2. Jacob de Gheyn, Musket tüfeği kullanımını gösteren çizim, *The Exercise of Arms*, 1607

Tüfeklerin tarihine bakıldığında Avrupa’da 1364 yılında ilk kez ilkel tüfek biçimli bir ateşli silah kullanıldığı kayıtlara geçmiştir. Ama daha öncesinde arkebüz denilen el topları da tüfeğin atası olarak kabul edilmektedir. 1490’lı yıllarda ise tüfek denebilecek formda silahlar geliştirilmiştir. Bütün bu tarihsel bilgilere bakıldığında Avrupa’daki Rönesans ve Aydınlanma dönemlerine eş zamanlı olarak teknoloji de gelişmeler olduğu görülmektedir. Ateşli silah teknolojisinin o dönemde yeni bir teknoloji olması bu yeni teknolojinin sanatçıları cezbetmesine neden olmuş olabilir. Çünkü ordu sistemlerinin, savaş ve çatışma sistemlerinin değişmesine olanak sağlayan bu yeni silahlar yeni bir çağın da habercisi gibi okunabilir. Savaş sistemlerinin değişmesi devlet yapılarının değişmesini, devlet yapılarının değişmesi de günlük yaşamın değişmesini sağlayan bir dinamiği harekete geçirebilmektedir. Bu türden bir potansiyeli barındıran ateşli silahların gelişiminin “şövalye” ile simgelenen bir dönemi aşır gelecekle ilgili birtakım düşünceleri barındırdığı görülebilir. Çağların değişimini sağlayan bir devinim sanatçıların kadrajından kaçamayacaktır. Nitekim çağının en büyük sanatçılarından biri olan Rembrandt Gece Devriyesi adlı eserinde bu potansiyeli gördüğü bir nesneyi, tüfeği gerçekçi bir tavırla resmetmiştir.

REMBRANDT’IN GECE DEVRİYESİ RESMİNDE TÜFEK

Rembrandt van Rijn’in 1642 tarihli Gece Devriyesi adlı eseri bütün diğer sanatsal üstünlüklerinin yanında, bu makalenin bağlamı içerisinde ele alındığında resmin merkezinde duran askerin elindeki tüfek ile diğer askerlerdeki tüfekler ve tabancaların varlığı nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Resim 3. Rembrandt van Rijn, 1642, Gece Devriyesi (Nightwatch), 379x453 cm. Tuval üzerine yağlıboya, Amsterdam Rijkmuseum.

Amsterdam’daki Rijkmuseum’da sergilenen Gece Devriyesi’nin orijinal adı daha uzun ve daha spesifik olarak verilmiştir: Eserin adı “Yüzbaşı Frans Banning Cocq ve Teğmen Villem van Ruytenburch’un Birliği Yürüyüşe Hazırlanıyor” şeklindedir (Putchko, 2015). 28 figürden oluşan bu büyük resimde en öndeki iki kişi Yüzbaşı Cocq ve Teğmen Ruytenburch’tur. Bunların arkasında ordu mensupları sıralanmıştır ve resimdeki birçok nesnenin askeri birer anlamı vardır. Özellikle resmin sol tarafında duran kırmızı giysili asker bir silahşordur ve elinde uzun namlulu bir tüfek vardır. Bu askerin tam simetrik olarak karşısında da bir başka tüfekli silahşör yer alır. Bu birliğin adı bu tüfekleri taşıyan askerlerden dolayı “Kloveniers” olarak konulmuştur. Soldaki tüfekli askerin hemen arkasında yer alan parlak elbiseli kız çocuğunun, birliğin maskotu olduğu sanılmaktadır. Kızın kemerinde birliğin simgesi olan bir tavuk asılı durmaktadır, Felemenkçede “kloven” kelimesi pençe anlamındadır, bu da birliğin ismini çağrıştırmaktadır. Yine kızın belinde küçük bir tabanca vardır. Tabanca Felemenkçede “klover”

şeklinde söylenir, bu nesne de Kloveniers birliğinin adının bir açıklaması olarak düşünülebilir. Zırhlar, kılıçlar, mızraklar ve tüfekler Kloveniers birliğinin gücünü göstermektedir. Özellikle de o dönemin son model teknolojik silahı olan bu tüfekler birliğin ne kadar güçlü olduğunu gösteren simgelerdir (<https://www.rembrandthuis.nl>).

Resimde görülen sol taraftaki kırmızı giysili silahşorun elinde net olarak görünen bu tüfeğin, 1630 yılında üretimine başlanmış olan fitilli msket tüfeği türünde olduğu söylenebilir (flintlock rifle) (www.pbs.org). Tarihsel anlamda Rembrandt'ın bu resmi, resimde bulunan tüfeğin modelinin üretilmesinden sonra yapılmıştır. Diğer yandan, 17. Yy. da Alman yapımı uzun namlulu çok maksatlı bir tüfek modeli Hollanda'da üretilmektedir. Bu tüfek diğerlerine göre daha üstün bir tüfek olarak bilinmektedir. Hem çakmaklı hem de fitilli düzeneğe uygun olarak geliştirilmiş bir tüfektir. Rembrandt tüfeğin bütün karakteristik özelliklerini, dipçik, mekanizmanın görünen metal kısmı, namlu destek kısmı ve namlu gibi bölümleri olduğu gibi gerçeğe uygun bir şekilde, fitilli msket tüfeğinin tasarımına göre resmetmiştir. Kırmızı kıyafetli asker, tüfeğini namlu ucundan doldurmaktadır. Burada Rembrandt'ın bu tüfeklerin teknik olarak nasıl kullanıldığını bildiği görülmektedir. Çünkü bu tüfekler namlu ucundan önce barutun dökülmesi, sonra barutun sıkıştırılması ve msketin namludan yerleştirilmesiyle doldurulmaktadır. Zaten bu nedenle bu tüfekler önceki modellere göre seri kullanılamamaktadır (Wolter, 2007). Bu bilgi tarihsel gerçekliğin ele geçirilmiş hali olarak önemli bir veri sunmaktadır. Diğer yandan bu askeri birliğin resmi olan 'Gece Devriyesi', İspanya ile sürmekte olan Hollanda İsyanı olarak da bilinen Seksen Yıl Savaşları için de bir propaganda olarak uygulandığı şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü bu Seksen Yıl Savaşları, resmin yapılmış olduğu tarihlerde devam etmekteydi (Kalkan, 2014:27).

Rembrandt'ın bu resminde ateşli silahlar hakkında bir yorum daha eklemek gerekirse tüfek ve tabancaların, döneminin son teknolojisine göre silahlanmış bir askeri birliğin gücünü simgelediği görülür. Bu resimdeki askerler ve silahlar Hollanda askerine bir övgünün simgesi olarak yorumlanabilir. Resimdeki küçük kızın Hollanda vatanını temsil ettiği ve asker figürlerinin de onu koruyan orduyu simgelediği şeklinde bir yorum getirmek pek mümkündür. Bu resim eril bakışla da yakından ilgilidir, çünkü askerlik ve silahlar genel olarak erillikle ilişkili olarak görülmektedir.

1600'lü yıllarda, yani Avrupa'da ilk kez geliştirilip yayıldığına, nadir bir nesne ve pahalı bir silah olan tüfek, Avrupalı zenginlerin gözde nesnelere biridir. Zenginlik göstergesi olan birtakım şeyler, özellikle barok resimde önemli derecede görünür haldedir. Yıldızlı mobilyalar, abartılı kıyafetler, parlak ışıldayan süsler, aşırı süslü şapkalar, hançerler, kılıçlar, ender bulunan hayvanlar, nesnelere ve başka türden çeşitli objeler resimlerin içerisinde yer alan kişilerin zenginliğini vurgulamaya yarıyordu. Bu konuda çok yalın bir örnek olarak Rembrandt'ın karısı Saskia ile birlikte kendisini resmettiği otoportresi gösterilebilir. Bu resimde Rembrandt, süslü şapkası, kıyafeti, kılıcı, elinde kaldırdığı kadehi ile Barok resmin zenginlik gösterisinin bir örneğini vermiştir (Berger, 2005,111).

Görüldüğü üzere Rembrandt resimlerinde belirli bir nesnelere dizgesi kullanılmaktadır. Bu nesnelere rastlantı icabı değil baştan bir amaca hizmet ederek resimde yer bulmaktadır. Bu nesnelere aslında birer gösterge olarak resimde yer almaktadır. Nesne görüntülerinin resimde bir öge olmaktan öte bir hikayeyi, olayı ya da bir olguyu aktarma gibi işlevleri yüklediği görülmektedir. Resimden sinemaya birçok alanda sanatçıların nesne imgelerine bu türden işlevler yüklemelerini sağlayan gizil bir gerçeklik vardır. Bu gerçeklik bazı nesnelere kitlesel çekiciliğe sahip olmasına bağlıdır, Slavoj Žižek'in ifade ettiği gibi bu nesnelere çekici olma özelliği "par excellence (mükemmel)" olmalarından kaynaklanmaktadır (Žižek, 2012, 5).

İşte bu türden bir nesne durumunda olan tüfek hem izleyici açısından cazip bir nesne hem de simgesel anlamda çeşitli yorumların temelini oluşturacak biçimsel bir gösterge olarak resimde yer almaktadır. Tüfek görüntüleri de içinde yer aldıkları kompozisyonlarda izleyicinin zihninin belirli anlamlara yönelmesini sağlayacak bir nesne şeklinde kurgulanmıştır. Tüfek, resimde yer aldığı konumu ve gerçeklikle ilişkisi nedeniyle izleyici açısından savaş ve şiddete dair bir anlamın kurulmasına neden olabilmektedir. Bu durum tüfeğin doğrudan bir grup asker figürü ile birlikte sunulmasından dolayı ortaya çıktığı şeklinde bir yorum getirilebilir. Bir başka yönden bakıldığında değerli nesnelere resmedilmesi anlamında resim sanatında görülen silahlara bakıldığında çok önemli bir yapıt karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıt Thomas Gaisborough'un Bay ve Bayan Andrews adlı tablosudur.

MR. ANDREWS'İN TÜFEĞİ

Thomas Gaisborough'un Bay ve Bayan Andrews adlı tablosuna betimleyici açıdan yaklaşıldığında büyük bir ağacın önünde süslü ve şaşaalı kıyafetleriyle bir kadın ve bir erkeğin durmakta olduğu görülür. Erkek sağda ayakta, kadın ise bir sandalyede oturmaktadır. Erkeğin hemen yanında iyi cins bir av köpeği vardır. İzleyiciye bakan adam, elinde namlusu yere doğru duran bir tüfeği tutmaktadır. Kadın da ışıltılı açık mavi renkli giysisiyle oturduğu yerden izleyiciye bakmaktadır. Etraflarında uçsuz bucaksız bir arazi, önlerinde olgunlaşmış, hasat zamanı gelmiş bereketli bir tahıl tarlası görünmektedir. Parçalı bulutlu gökyüzünün enginliği resmin atmosferini daha bir geniş hale getirmiştir.

Thomas Gaisborough'un 1750 tarihli Bay ve Bayan Andrews adlı tablosu tam olarak resmi yaptıran kişilerin zenginliğinin gösterilmesi amacıyla üretilmiş portre resimlerden biridir. Bu eserde yer alan çeşitli öğelerin yanında dikkat çeken bir nesne vardır, Bay Andrews'in elinde tuttuğu tüfek... Genel olarak tüfeklerin de diğer ender rastlanan kıymetli nesnelere benzer bir nedenle zenginliğin getirdiği gücün göstergesi olarak resmedildiği görülmektedir. Zenginlik, güç, iktidar ve bedensel güçlülük, güzellik ile hep bağlantılı olarak görülmektedir.

Czsikszentszentmihalyi ve Halton, nesnelere, insanın kendi kendisiyle, diğer insanlarla-toplumla- ve evrenle ilişkisini temsil eden göstergeler olarak ele almaktadırlar. Czsikszentszentmihalyi ve Halton' a göre insanın kendisiyle, diğer insanlarla ve evrenle ilişkileri Farklılaşma ve Bütünleşme olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Burada farklılaşma işlevi açısından "benlik simgeleri olan nesnelere, sahiplerinin biricik özelliklerini, yeteneklerini ve diğerlerine olan üstünlüğünü yansıtır olabilir"; diğer yandan odağa alınan nesnelere, nesnelere sahipleri ve diğerleri arasındaki benzerliğin simgesi durumunda olduğunda, sahiplerinin toplumsal bağlamla bütünleşmesinin simgesi olurlar (Czsikszentszentmihalyi ve Halton, Akt. Aslı Uçar, 2012:42).

Resim 4. Thomas Gainsboroughs, 1750, Mr. And Mrs. Andrews. National Gallery, İngiltere

Bu resimde genel olarak vurgulanan birkaç yön vardır. Bu yönlerden en önemlisi politik okumalara temel sağlayan yöndür. John Berger'in deyimiyle resimdeki bu yön, "yağlıboya resim ile mülk arasındaki özel ilişkiler"i içermektedir (Berger,2005:106). Bay Andrews'in mesafeli ve üstten bakışı resim boyunca izleyiciye bu arazi benim der gibidir. Berger'in ifadesiyle bu durum tam olarak "çevrelerindeki her şeye karşı edindikleri ağılık tutumu duruşlarından, yüz ifadelerinden okunur" şeklinde tanımlanmaktadır (Berger, 2005:107). Burada eserden yayılan izlenimlerin kaynağının ressam Gainsborough olduğu aşikârdır. Politik okumaya açıkça imkân veren bir eser olan bu resim, mülkiyet ve zenginliğin gösterişli bir şekilde öne çıkardığı bir portre olarak değerlendirilmektedir. Resimde

dikkat çeken politik yön toplumsal sınıfın göstergelerinin açıkça gösterilmesi değildir. Bu politik yön, sanatçının bu üst sınıfta yer alan kişileri kendi zenginliklerinin farkında, diğerlerinden mülk açısından üstün olduklarını bilen kişiler olarak yansıtmada bulunur. Sanatçı bunu portrelerdeki duruş ve ifadelerin yanında nesnelere-eşyaların- gösterimiyle gerçekleştirir. Eşyaların kullanım değeri ve kullanım işlevlerinin yanında psiko-sosyal işlevleri de vardır (Bilgin,1983:114).

Alain de Botton ve John Armstrong bu resim için oldukça içsel yorumlar yapmışlar; Resimde, kendi topraklarının yegâne sahibi, toprakla ilgili herhangi bir emek sarf etmeden başkalarının emeğinin meyvelerini yiyen, bencillikleri ve kötülükleri yüzlerine yansıtılmış bir çift görünmektedir (De Botton ve Armstrong, 2013: 68). Diğer yandan bir bakış açısına göre bu eserdeki Bay Andrews'in elinde tuttuğu tüfek, Gainsborough'un fırçasını ve paletini temsil etmektedir. Gainsborough'un, bir şekilde Bay Andrews olarak kendisini resmetmiş olduğu düşünülmekte. (everypainterpaintshimself.com).

Bay Andrews'in elinde tuttuğu tüfeği, fitille çalışan flintlock musket tipi İngiltere yapımı bir tüfektir. Resimdeki Bay Andrews'in tüfeğinin tetik ve çakmak mekanizmasına, namı tipine bakıldığında tüfeğin büyük ihtimalle 1742 yılında üretilmiş olan Brown Bess modeli tüfeklerden önce üretilmiş bir model olduğu görülecektir. Brown Bess markalı tüfek 157 cm.lik boyu ile İngiliz Ordusu için tasarlanmış bir tüfek modelidir. Ucuna süngü takılabilen bu tüfek yaklaşık 100 yıl kullanılmıştır (Wolter, 2007:142). Ancak, Bay Andrews'in tüfeği, 1700 yılında üretilmiş olan gül ağacından kundağı olan av tüfeğidir (Resim 5). Bu tüfekler 140 cm. uzunluğundaki namlusuyla tamamen av amaçlı üretilmiş geyik gibi büyük hayvanların avında kullanılmıştır.

Resim 5. İngiliz Av Tüfeği, 1700, Silah, Tabanca ve Tüfeklerin 800 Yıllık Tarihi, Ed: Debra Wolter.

FRANCISCO DE GOYA'NIN 3 MAYIS 1808 ADLI RESMİNDE TÜFEK

İspanyol sanatçı Francisco De Goya (1746-1828) Romantik dönemin önemli sanatçılarından. Fakat Goya'nın romantizmden daha fazla ve daha karmaşık bir tavrı her zaman öne çıkmıştır. Bir dönem sarayın baş ressamı olan Goya, çoğunlukla yaşadığı dönemin toplumsal olaylarının kötü yönlerini ve savaşların gerçek yüzünü tüm çıplaklığıyla ortaya koyan eserler de vermiştir. Goya'nın bu tavrı onu modern bir noktaya taşımıştır.

Francisco Goya'nın en önemli yapıtlarından biri olarak bilinen 3 Mayıs 1808 adlı yağlı boya tablosu da konu açısından çok önemli bir eserdir. 268cm'e 347cm. boyutlarında olan bu yağlı boya tablo gerçek bir katliamı anlatmaktadır: "Resimde şiddet; ölüm, ölüm korkusu ve ölümün karşıtı olan yaşam olgularını gösteren bir içerikte sunulmuştur. "Fransız Devrimi'nin yaşandığı dönemde yapılan bu resim, Napolyon ordusunun İspanya'yı işgali sonucu ayaklanan yurtseverlerin kurşuna dizilmesini betimlemektedir" (Ötügen, 2008: 93).

Resimde net olarak görünen on sekiz adet insan figürü bulunmakta, bunun dışında arka planda daha kalabalık gruplar belli belirsiz seçilmektedir. Resimdeki figürlerden resmin sağındaki beş asker figürü tüfekleriyle karşılarında dizilmiş olan Madridli isyancılara nişan almış vaziyette görünürler. Resmin solunda isyancılar yerde kanlar içinde yatan henüz öldürülmüş üç isyancının etrafında dizilmişler, korku, çaresizlik ve öfkeyle ölümlerini bekliyorlar. Resimde ortadaki ışık kaynağından yayılan ışık bu olayın yaşanışındaki dramı artırmaktadır. Elleri havada olan isyancının beyaz gömleği gecenin karanlığını birazdan ölecek olan isyancıların anılarını temsil eder gibi aydınlatmaktadır. Bu elleri havada olan kurban aynı zamanda Hristiyan ikonografisinin bir dönüşümünü içermektedir. Katliamın kurbanları kendilerini daha iyi bir toplumsal yaşamın kurbanı olarak öne atmıştır. Havada açık elleri, İsa'nın stigmatasının gösterildiği elleri gibi konumlanmıştır (Zappella, 2017). Bu azap dolu olayı anlatan resmin arka planında, Madrid şehrinin birkaç binası karanlıkta belirgin şekilde görünmektedir.

Resim 6. Francisco Goya, 3 Mayıs 1808, 1814-15, tuvale yağlıboya, (Museo del Prado, Madrid).

Resmin konusu Goya'yı derinden etkilemiş olan 3 Mayıs 1808 katliamı olarak bilinen tarihi olaydır. Bu resmin tarihsel yönünün anlaşılması için 3 Mayıs katliamına bir bakmak gerekir. Fransız kralı Napolyon, Akdeniz'e erişim sağlamak için İspanyayı kontrol altına almak istiyor ve politikasını buna göre şekillendiriyordu. Bu sırada İspanya Kralı IV. Carlos da uluslararası anlamda başarısız bir lider olarak görülüyor, ülkesini iyi idare edemiyordu. Napolyon, zayıf bir krala sahip olan İspanya'ya güçlerini birleştirerek Portekiz'e saldırmayı ve ülkeyi üçe bölerek paylaşmayı önermiştir. Bu teklifi duyan İspanyol yönetimi hemen kabul eder. Napolyon gizlice İspanyol Prens Fernando ile anlaşır ve babasının tahtını ona vereceğini söyleyerek onu da ikna eder. Böylece anlaşmaya dayalı olarak Napolyon 1807 yılında güçlü bir orduyla İspanyaya hiçbir direniş görmeden girer. Napolyon'un gerçek niyeti Portekiz'e saldırmak değil İspanya yönetimini ele geçirmektir. Bu andan sonra birkaç günlük direnişle İspanyollar başarısız olur ve Napolyon, kardeşi Joseph Bonaparte'ı İspanya'nın başına getirir. Daha sonra 2 Mayıs 1808 de Madridliler Fransız yönetimine karşı ayaklanırlar. Bu ayaklanma tarihe Dos de Mayo ayaklanması olarak geçer. Bu sırada Fransız askerler ayaklanmayı bastırmak için isyancılarla çatışmaya başlar. 3 Mayıs şafağında Fransız askerleri yüzlerce Madridliyi yakalayıp şehrin surları dışında acımasızca katleder. Bu katliamlara rağmen İspanyolların direnişi beş yıl sürer. Bütün bu olayların tanığı olan Goya, ülkesinin düştüğü bu durumdan çok etkilenmiştir. Fransız Devrimini düşünsel olarak destekleyen bir liberal olan Goya, ülkesinde de demokratik gelişmelerin olmasını istemiştir, fakat ülkesi daha kötü bir duruma düşmüştür. Goya, ülkenin içinde bulunduğu bu zor savaş dönemini "Savaşın Felaketleri" adlı serisiyle anlatmıştır (Zeppella, 2017).

Eduard Manet, 1867 yılında yaptığı bir dizi idam resminde özellikle Goya'nın 3 Mayıs 1808 adlı tablosundan çok etkilenerek çalışmıştır. Manet, Meksika İmparatoru Maximilian'ın cumhuriyetçiler tarafından kurşuna dizildiği olayın bir seri resmini yapmıştır. Bu resimlerin hem biçimsel örüntüsünün hem de konusunun Goya'nın resmiyle çok yakından ilgisi vardır. Meksika İmparatoru Maximilian, Fransa İmparatoru Napolyonun desteğiyle ülkesini yönetirken, Napolyon desteğini çekince cumhuriyetçiler imparatoru tahttan indirmişler ve çevresindekilerle kurşuna dizerek idam etmişlerdir. Resmin görünüşünde ise Manet, Goya'nın resmindekine benzer bir kurgu oluşturmuştur. Goya'nın bu resminde görünen silahlar Fransız ordusunda kullanılan Charleville (muskat) tüfeği olarak bilinen

tüfeklere benzemektedir. Bu resimde tüfeklerin tip veya modelleri üzerinden bir çıkarım yapmak yerine kullanımıyla ilgili bir anlatım ortaya konulmaktadır.

DEVİRİM SAVAŞLARI TÜFEĞİ

Delacroix'nın 1830 yılında tamamladığı Halka Liderlik Eden Özgürlük adlı tablosu, Fransız devrimlerinin genel bir anlatısını vermektedir. Resimde yer alan kadın özgürlüğü simgelemekte, Fransız halkına önderlik ettiği ifade edilmektedir.

Resim 7. E. Delacroix, 1830, Halka Liderlik Eden Özgürlük, Louvre Müzesi

Resimde ikisi ölü olan on üç insan figürü vardır. Bu figürlerden ayakta duranlardan altı kişinin elinde ateşli silah olduğu görülmektedir. Özgürlüğü simgeleyen merkezdeki kadın figürünün sol elinde tüfek, kadının sağında öndeki koyu renk figürün ellerinde bir tüfek, adamın arkasındaki kalabalıkta iki ayrı tüfek namlusu görülmektedir. Tabloda en solda kılıç tutan adamın belinde bir tabanca, en solda yer alan figürün de her iki elinde birer tabanca vardır. Bunun dışında tabloda kılıç ve mızrak gibi silahlar da seçilmektedir.

Resim 8. Charleville (muskat) tüfeği örnekleri, Fransa, 1777, Devrim Savaşları dönemi.

Halka Liderlik Eden Özgürlük adlı resmin içerisinde özgürlüğü temsil eden kadının sağ elindeki tüfek 1770'lerde kullanıma girmiş Fransız Charleville tüfeğidir. Ucuna süngü takılmış olan bu tüfek tasarımı bakımından 'Avusturya tipi msket tüfeği'nin bir benzeri şeklindedir. Ancak kundak tasarımı, mekanizma biçimi ve namlu tipinden anlaşıldığı kadarıyla bu tüfek tipik bir Charleville tüfeğidir (Walter, 2007:138). Charleville tasarımı Fransız tüfeklerinin genel olarak adı Devrim Savaşları

Dönemi Tüfeği olarak geçmektedir (www.ambroseantiques.com). Bu açıdan bakıldığında da doğrudan Delacroix'nın resminde kadının elinde tuttuğu tüfeğin devrim savaşlarının simgelerinden biri olduğu açıkça görülebilir. Bu bilgi bir Romantik Dönem sanatçısı olan Delacroix'nın eseri üretirken temel olarak tarihsel gerçekliği göz ardı etmediğini göstermektedir. Resimde yer alan tüfek bir devrin simgesel nesnesi olmasından dolayı bu esere bir belgesel yön katmaktadır. Delacroix'nın bu konuda gerçekçi bir tutumu olduğu aşikardır çünkü bazı başka eserlerinde de tüfekler görülmektedir. Bunlardan en önemlilerinden birisi 1832 tarihli Savaş Talimi Yapan Faslı Süvariler adlı resimdir. Buradan anlaşılacağı üzere sanatçı anlatım ve biçimsel açıdan bir öge olarak tüfekleri de benimsemiştir.

Halka Yol Gösteren Özgürlük adlı resimde tüfeğin biçimsel olarak konumu da yorum üretmeye imkân sağlayacak biçimde belirlenmiştir. Tüfek yukarıya doğru bir hareketi göstermektedir. Yukarıya doğru sivrilen namlu ve süngü isyan eden kitlenin geleceğiyle ilgili bir bilgi vermektedir. Kadının elinde dalgalanan Fransa bayrağı da bu yükselişe paralel bir şekilde yerleştirilmiştir. Bayrak Fransız İhtilalinin etkisi olan özgürlüğü simgelerken tüfek de bu ihtilal dönemindeki savaşın ve çatışmaların simgesi olarak okunabilir.

SONUÇ

Günümüzde nesne sanat eserinde çok çeşitli biçimlerde yer alabilmektedir. Nesnelerin sanat eserlerinde doğrudan kullanılmalarından önce bir temsil sistemi içerisinde kullanıldığı bilinmektedir. Nesnenin temsil sistemi içerisinde kullanılmasından kasıt mimetik anlayıştaki bir sanat eserinde rastlanan nesne görüntüsüdür (Yılmaz, 2017). Bu anlamda klasik batı resim sanatının (konu açısından) önde gelen yapıtları merkeze alınmaktadır. Buradan hareketle resim sanatında bir nesne olarak tüfek çeşitli anlamları da temsil edilebilecek şekilde seçilmiş ve incelenmiştir. Böylelikle bu çalışmanın sınırları nesnel bir biçimde belirlenmiş, çalışmanın anlamlı bir bütün oluşturması için çeşitli uğrak noktaları belirlenmiştir. Bu uğrak noktaların belirlenmesinde öncelikle ateşli silahların en temel araçlarından biri olan tüfeğin tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Sonra sanat tarihinde ateşli silahlarla ilgili resimler araştırılarak en önemlileri belirlenmiştir. Bu sırada bir nesne olarak tüfeğin resimlerde yer alışına göre çeşitli anlamlarının vurgulandığı tespit edilmiştir. Diğer yandan tüfeklerin modellerinin, kullanım talimatlarının, teknik detayların olduğu birçok resim, gravür ve çizim bu makale içerisine alınmamıştır. Bunun yerine sanatsal açıdan çok önemli olarak bilinen ve tüfekleri içeren eserler odağa alınmış ve tüfeklerin bu resimlerde yer alış biçimleri ve muhtemel anlamları araştırılmıştır.

Bu çalışmada geçen tabloların çalışmanın bağlamı açısından ele alınışı şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Rembrandt'ın Gece Devriyesi adlı resminde tüfek, askeri birliğin gücünü temsil etmektedir, bir yandan da nadir bir nesne olarak resimde yer almaktadır. Gainsboroughs'un Mr. And Mrs. Andrews adlı resminde tüfek o dönemin ender rastlanan teknolojik bir aracı olarak toplumsal sınıf farkını vurgulamaktadır. Eşyaların, birer nesne olarak toplumdaki sınıfların bir göstergesi olduğu bilinmektedir. Goya'nın 3 Mayıs 1808 adlı resmi ise tüfeğin toplumsal olaylarda bir nesne olarak rollerini hatırlamamızı sağlamaktadır. Bu resimde tüfek, bir katliamın başrolündeki nesnedir. Delacroix'nın Halka Liderlik Eden Özgürlük adlı resminde ise tüfek, bir nesne olarak, özgürlükle ilgili mücadelenin simgeselleşmiş hali olarak okunmaktadır.

Genel olarak resim sanatında alegori insan, doğa ve nesne figürlerinin bir kompozisyon içerisindeki konumları ve resim yüzeyindeki alanlarda kapladıkları yerlerle yani formların yaşamsal karşılık bulacağı mesafelerin belirlenmesiyle oluşturulmaktadır. Sanatta soyut ve metafizik varlıklar-kavramlar için bile bir anlamsal karşılık üretmek de genellikle alegori yöntemiyle mümkün olmaktadır. Nesne görüntülerinin klasik resim sanatındaki başlıca işlevi alegorinin çalıştırılmasıdır. Bu nedenle nesnelere resim içerisindeki varlıkları aracılığıyla resmin bütünündeki anlamların kurulmasını sağlayan öğelerdir. Bu makalede odağa alınan başlıca öğenin, yani tüfeğin içinde yer aldığı resimlerin anlamlarının kuruluşunda oldukça nesnel bir rol oynadığı belirlenmiştir. İncelenen resimlerdeki bağlamlar da bir gösterge olarak tüfeğin işaret ettiği anlamları şekillendirmiş, her bir resmin görsel ve anlamsal yapısının yapıta özgü olmasını sağlamıştır. Tüfek asker, avcı, zenginlik, koleksiyon nesnesi gibi doğrudan somut anlamların kurulmasını sağlayan bir gösterge olmasının yanı sıra savaş, kahramanlık, şiddet, devrim, iktidar gibi soyut kavramların da göstergesi olarak eserlerde kullanıldığı ortaya konulmuştur. Bu makalede gerçekleştirilen bu türden bir tespitlerin özelden resim sanatına,

genelde görsel sanatlara ve genel sanat tarihinin yazımıyla ilgili akademik çalışmalara bir takım alanlar açma açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W. (2007) *Kültür Endüstrisi*, (çev: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen), İletişim Y. İstanbul
- Berger, John, (2005) *Görme Biçimleri*, (çev: Yurdanur Salman), 11. Basım, Metis Yayınları, İstanbul
- Bilgin, Nuri (1983) *Eşya Sistemleri ve İnsan-Eşya İlişkileri*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Chase, Kenneth, (2008) *Ateşli Silahlar Tarihi* (çev: Füsün Tayanç, Tunç Tayanç) İşbankası y. İstanbul.
- Csikszentmihalyi, Mihaly ve Eugene Rochberg-Halton. *The Meaning of Things: Domestic Symbols and the Self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999
- De Botton, Alain ve Armstrong, John, (2013) *Terapi olarak sanat* (çev: Volkan Atmaca), Everest Y. İstanbul.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Felix, (2001), *Felsefe Nedir?* (çev: Turhan Ilgaz) İstanbul: Yapı Kredi Y.
- Diamond Jared, (2010), *Tüfek, Mikrop, Çelik, İnsan Topluluklarının Yazgıları*, (çev: Ülker İnce), TÜBİTAK Yay. Ankara
- Güneş, Serkan, (2004), *Silah, Tasarım Ve Kalashnikov Ak47*, Gazi Sanat Tasarım Dergisi. Sayı 4
- Kalkan, Mehmet Talha, (2014), *İsyandan Cumhuriyete: Hollanda'nın İspanya'ya Karşı Bağımsızlık Mücadelesi (1597- 1648)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Silah, Tabanca ve Tüfeklerin 800 Yıllık Tarihi, Ed: Debra Wolter, 2007, Çev: Cenk Pamay, Kaknüs Y.
- Ötgin, Cebraail, 2008, *Sanatın Şiddeti Ve Sınırları*, sayı 1, Gazi Sanat ve Tasarım Dergisi.
- Uçar, Aslı, 2012, *Teselliyi Eşyada Aramak: Türkçe Romanda Nesnelere*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü
- Yılmaz, Burhan, 2017, *Enstalasyon Sanatında Nesne: İşlevin İptali ve Hikayenin Doğrudan Aktarımı*, Tojdac Volume 7 Issue 3
- Zizek, Slavoj, 2012, *Lacan Hakkında Bilmeyi Hep İsteddiğiniz Ama Hitchcock'a Sormaya Korktuğunuz Herşey* (çev: Burcu Erdoğan), Agora Yay. İstanbul
- <https://www.italian-renaissance-art.com/Da-Vinci-weapons.html>
- <https://www.britannica.com/technology/military-technology/The-infantry-revolution-c-1200-1500#ref57612>
- <https://www.rembrandthuis.nl/en/rembrandt-2/rembrandt-the-artist/most-important-works/the-night-watch/> Erişim Tarihi: 10.10.2017
- Schaller, Wendy, <https://tr.khanacademy.org/humanities/monarchy-enlightenment/baroque-art1/holland/a/rembrandt-the-night-watch> Erişim Tarihi: 10.10. 2017
- <http://www.pbs.org/opb/historydetectives/technique/gun-timeline/> Erişim Tarihi: 3.11.2017
- <http://www.sanatabasla.com/2014/04/29/gece-devriyesi-the-night-watch-rembrandt/> Erişim Tarihi: 3.11.2017
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59c392bd1b1669.10792572 Erişim Tarihi: 4.12.2017
- <http://www.ambroseantiques.com/flongarms.htm> Erişim Tarihi: 20.11.2017
- http://www.everypainterpaintshimself.com/article/gainsboroughs_mr_and_mrs_robert_andrews Erişim Tarihi: 8.11.2017
- Puchko, Christy, 2015: <http://mentalfloss.com/article/64381/15-things-you-might-not-know-about-rembrandts-night-watch> Erişim Tarihi: 15.12.2017
- <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-3rd-of-may-1808-in-madrid-or-the-executions/5e177409-2993-4240-97fb-847a02c6496c> Erişim Tarihi: 15.12.2017
- http://www.rembrandtpainting.net/rembrandt%27s_night_watch.htm Erişim Tarihi: 28.12.2017
- Zeppella, Christina, 2017, <https://smarthistory.org/goja-third-of-may-1808-2/> Erişim Tarihi: 02.01.2018

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1: http://www.oddee.com/item_93915.aspx
- Görsel 2: <https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/early-europe-and-colonial-america/colonial-america/a/master-of-calamarca-angel-with-arquebus>
- Görsel 3: <http://mentalfloss.com/article/64381/15-things-you-might-not-know-about-rembrandts-night-watch>
- Görsel 4: <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/thomas-gainsborough-mr-and-mrs-andrews>

Görsel 5: <http://mentalfloss.com/article/65883/15-things-you-should-know-about-goyas-third-may-1808>

Görsel 6: <http://www.artisoo.com/OilPaintingBlog/the-liberty-leading-the-people-by-eugene-delacroix/>

Görsel 7: <https://www.newschool.edu/pressroom/pressreleases/2013/VLCAnniversary.htm>

Görsel 8: <http://www.ambroseantiques.com/flongarms.htm>